

PASTORALNE VIZIJE I PASTORALNA USMJERENJA

Pero ARAČIĆ, Zagreb

Sažetak

Rad obrađuje pojmove vizija uopće te specifično pastoralnih. Sve pastoralne vizije budućnosti pretpostavljaju što cjelovitiju spoznaju Isusovih zahtjeva. Isto tako pretpostavljaju analizu postojeće prakse s obzirom na ciljeve i motive.

Zatim se iznosi skica za religioznu kartu Hrvatske po kojoj u njoj prevladavaju tradicionalni vjernici, sadržajno vjerski veoma djelomični i izričito distancirani, s vjerom koja dovoljno ne utječe na osobni, međuljudski i društveni segment življenja.

Treći dio predlaže opcije koje mogu doprinijeti kvalitetnijem rastu kršćanstva u nas: nova evangelizacija, prvenstvo rada s odraslima, personalizirani pristup, posebno kroz prestrukturiranje župe u mnoštvo bazičnih zajednica, i integralna obnova postojećih i trajna izgradnja svih crkvenih djelatnika. Nužnim se osjeća projekt potrebnih pastoralnih službi.

Ključne riječi: Pastoralna futurologija, skica vjerske situacije, nova evangelizacija, personalizirani pastoral, župa podijeljena u bazične zajednice, integralna obnova crkvenih djelatnika.

Uvod

Prije nekoliko tjedana u susretu sa svećenikom župnikom dogodio mi se ovaj razgovor. Reče on: »Dragi prijatelju, eto ti taj školski vjeronauk i ti tvoji vjeroučitelji laici, djece sve manje u crkvi. Za prosvjetni kadar su se crkveni velikodostojnici u ono crveno doba tako snažno izlagali i zagovarali slobodu njihovog vjerskog prakticiranja, a gdje su oni sada? Brakovi se jednako rastaju. Djece sve manje dolazi na svijet. Mladih obitelji i dalje nema znatnije u crkvi. Mladih pogotovo. Ja sam i dalje paradni klaun za njihove svečanosti krštenja, krizme, vjenčanja i ukopa. Rijetko tu ima nekakve vjere. A o nekoj suradnji i zauzetosti o kojoj se toliko pjeniš? Svaki dan sve gore. Na kraju opet dođoše crveni. Eto ti ta tvoja demokracija i put na zapad.«

Iz još mnoštva jadikovki osjetio sam razočaranost i iznenađenost zbog neostvarenih očekivanja i nadanja. Bio je naglašeno prisutan i osjećaj nemoći, bezizglednosti i bezidejnosti. K tome i naglašeni umor i potištenost. Kao da uopće nema radosti u tome što i kako radi. Kroz glavu mi tada prodoše neke slike iz Bi-

blije, kao npr. ona o učenicima na putu u Emaus (Usp. Lk 24,21), ili Jone (Jn 4), ili starog Elija, koji je onemoćao i ne prepoznaje znakove (1 Sam 3,2).

Kad bi ovo bilo pojedinačno jadikovanje, ni ja ne bih bio tjeskoban. No, bojim se da bi mnogi i mnogi među nama, ako ne u cijelosti, a ono velikim dijelom potpisali spomenute osjećaje.

Koliko god je teško s obzirom na stvarnu situaciju, i osobito teško kao zadatak meni predavaču, toliko je, čini mi se, providnosno što je ovaj program Teološko-pastoralnom tjednu u jubilarnoj prijelaznoj 2000. godini stavio temu rezimea, ali posebno vizije našega crkvenog djelovanja.

Izlaganje smo strukturirali u tri dijela. U prvom dijelu (I.) govoriti ćemo o pojmu pastoralne vizije, sastavnicama pastoralnog djelovanja i pastoralnog planiranja. U drugom dijelu (II.) pokušat ćemo dati skicu za hrvatsku religiozno-vjersku sliku s izrazitim oznakama, opisati ukratko sadašnje stanje hrvatskog kršćanstva. U trećem dijelu (III.) nastojat ćemo sugerirati neka temeljna opredjeljenja da bi se upravili prema budućnosti kakva je poželjna.

I. PASTORALNE VIZIJE

1. Pojam, sadržaj i uporaba riječi vizija

Prema rječniku vizija ima dva značenja. Prvo je da se radi o slici koju stvara mašta bez nužnog uporišta u stvarnom, materijalnom svijetu (u snu, u halucinaciji); priviđanje, utvara. Drugo značenje je ono koje se upotrebljava kolokvijalno a odnosi se na dalekosežnu zamisao o željenom i predvidljivom razvoju nekog ili nekih događaja odnosno pothvata. Za vizionara se kaže da ima dalekosežne ali često neprovodive prijedloge, zamisli i planove.¹

Razgovorno i sami često znamo reći da je netko bio vidovit (pronicijiv) čovjek bilo s obzirom na prosudbu stanja, bilo s obzirom na predviđanja tijekom nekog razvoja. Ali kažemo da netko treba imati viziju izlaska iz neke situacije. Isto tako općenito čujemo govoriti da je svijet danas došao do određene točke kad se mora zapitati o svojoj budućnosti: Ako tako dalje idemo, kamo ćemo stići i da li ćemo opstati? Tada se iznose poznata goruća pitanja stoljeća na izmaku kao što su naoružavanje, ekologija, prirodni resursi, demografija, raspodjela dobara, mediji, globalizacija, pojedinac u sustavu, manipulacija computerskim sustavom... Svijet je postao jedno selo i jedna tržnica u međuovisnosti.² I o svim spomenutim segmentima svijet u globali razmišlja, predviđa i planira, bilo na kraću bilo na dužu stazu od 5, 10 ili 50 godina. Tako je praktično polovicom dvadesetog

¹ Usp. ANIĆ, Vladimir, Rječnik hrvatskoga jezika, Novi Liber, Zagreb 1991., 808.

² (Zulehner 4,18)

stoljeća (1953.) nastala i interdisciplinarna znanost pod imenom *futurologija*.³ Na temelju spoznaje stvarnosti pokušava se predvidjeti kamo ćemo stići ako ovako nastavimo. Istovremeno pak nastoji se upitati što bismo zapravo željeli? To su tzv. utopije, odnosno način mišljenja koji nadilazi stvarnost i pusti se nositi od neke unutarnje snage nade.⁴ Sam pak plan za budućnost nastoji, na temelju analize sadašnjosti, predvidjeti vjerojatni razvoj ali i pitati se o željenoj budućnosti.

Iz kratko iznesenog vidimo da sam pojam vizija, dakle, uključuje neko gledanje unaprijed, vidovitost, predviđanje, ali i dobru pronicljivu prosudbu aktualnog stanja.

2. Što su to pastoralne vizije?

Kad uz pojam vizije pridodamo pridjev pastoralni, onda to zapravo znači da se radi o crkvenom djelovanju u budućnosti, ali na temelju i onoga što je spoznato iz analize i prosudbe aktualnog stanja. I u pastoralnom teoretskom promišljanju nalazimo sintagmu *Pastoralna futurologija*. Ona je još mlađa znanost od spomenute opće futurologije. Praktično ozbiljnije ju je razrađivao Paul M. Zulehner 1990.,⁵ iako je pojam i ideja na crkveno područje prenešena nešto ranije.⁶

No, da ne bi došlo do nesporazuma, ne radi se nekritičnom preuzimanju koncepta futurologije kojeg bismo mi jednostavno usvojili i upregnuli se da omogućimo neku tek sretniju budućnost. Mi ostajemo u dijaloškom odnosu s futurolozima doprinoseći ono vlastito, a to je, da budućnost leži u Božjim rukama, kao uostalom i sva povijest. No, kad bi ta svijest bila prisutnija u nama samima ona bi proizvodila veću i zdraviju opuštenost, jer sva odgovornost za budućnost konačno nije u našim rukama. Ipak, briga za budućnost jest i u našim rukama, i u crkvenom djelovanju.

Također temeljni je stav futurologije da se svijet i njegov razvoj treba događati u ovim okvirima koje mi poznajemo. Upravo kao teolozi u takvo razmišljanje mi unosimo da vječno produljivanje povijesti nije moguće i da mi od samoga Boga očekujemo »novo nebo i novu zemlju«, dakle, jedno buduće iznenađenje. Pastoralna teologija i pastoralni rad stavljaju ljude u sasvim novo i drugačije iš-

³ FLECHTHEIM, Ossip, K., *Futurologie. Der Kampf um die Zukunft*, Köln 1971., 2. izd.

⁴ U svim povijesnim etapama izranjali su vidoviti pojedinci ili grupe i ostavili traga za našu budućnost. Usp. ZULEHNER, M., Paul, *Pastorale Futurologie. Kirche auf dem Weg ins gesellschaftliche Morgen*, Bd. 4. Patmos, Düsseldorf 1990., 24–26.

⁵ ZULEHNER, *Pastorale Futurologie*, 29.

⁶ FUESSEL, K., *Futurologie*, u Klostermann, Ferdinand (izd.), *Praktische Theologie heute*, München 1974., 370–380.

čekivanje, koje nije moguće predvidjeti, koje je iznenadno i koje ne možemo stvoriti našim umjećima (usp. Mk 13,24.27; Otkr 21).

Imajući u vidu gore rečeno pastoralna futurologija prati futurološke prognoze razvoja i pita se što to znači za kršćanstvo i kako ono treba reagirati, kojim modelima i praksom odgovoriti na izazove. Uobičajeno je da to činimo u tri koraka:

2.1 Pastoralno-futurološka kairologija

Radi se o promjenama i izazovima pred kojim stoji čovječanstvo s obzirom na budućnost. To bi se moglo nazvati i prepoznavanje »znakova vremena« (GS 4). Vjerojatno će to biti sve naglašenije teme mira, okoliša, genetike, resursa, odnosa muško žensko, informacije i komunikacije i njihov utjecaj na ukupne postavke života pojedinca i zajednica.

2.2 Pastoralno-futurološka kriteriologija

U svemu što će nadoći kršćani i Crkva(e) trebat će sudjelovati u sučeljavanju s tim promjenama i tokovima, kritički prosuđivati i doprinositi iz izvora vlastitih spoznaja i nade. Kroz povijest je često bila upitna upravo pravovremenost i adekvatnost odgovora crkvenog promišljanja i djelovanja, kao što se to može reći i za sadašnjost. (Npr. izazov »New Age« kao alternative.) U svim procesima trebat će razobličavati sofisticirane manipulacije i stvarati alternative za mir, za nove odnose među spolovima, za medije, za svijet rada u kontekstu automatizacije...

2.3 Pastoralno-futurološka praksologija

Radi se o djelovanju kršćana i Crkve koje će djelotvornije služiti čovjeku i čovječanstvu na njegovom putu u budućnost. Tu je prije svega proročka služba kršćanina i Crkve, koji će se zalagati za pravednu raspodjelu životnih mogućnosti. Ta se zadaća ostvaruje oslikavanjem stvarnosti, prosuđivanjem i objavljivanjem Božjeg plana i želja. Samokritičnost i kritičnost su dio kršćaninovog i crkvenog i društvenog biti. Kakva praksa kršćanina sutra? Tu se nameću crkvenom djelovanju pitanja o izgradnji svijesti o poštovanju svega stvorenoga, posebno čovjeka, o suradnji različitih pokreta te u krajnjoj liniji »političkoj« zauzetosti za vrednote u društvu.⁷

⁷ Usp. ZULEHNER, *Pastorale Futurologie*, 16-36.

3. Sastavnice crkvene prakse

Da li smo se zapitali što je sve sadržano u određenom djelovanju uopće, a onda posebno u crkvenom? Često kao da se sve samo događa. Ipak u svemu su utkani ciljevi, naslijeđeni modeli i neka utemeljenja odnosno »teorija«.

3.1 Cilj i ciljevi u crkvenom djelovanju

Kad analiziramo crkvenu praksu onda nalazimo da se svaka postojeća crkvena praksa sastoji od ciljeva koji su u njoj ugrađeni. Oni mogu nositeljima crkvenog djelovanja biti jasni ili nejasni, u magli, očitovani i svjesno priznati ili prikriveni, glavni i sporedni. Radi se o veoma osjetljivom ali i zamršenom području o kojem se ukupno crkveno djelovanje, ali i svaki pastoralni djelatnik mora trajno propitivati: što je glavni cilj crkvenog djelovanja uopće ali i mog osobnoga? Po sebi odgovaramo kratko da je to zadatak koji je Isus dao. Naša je zadaća očitavati iz sadašnje prakse da li postoji jasnoća cilja, da li je taj cilj sukladan Isusovom zadatku i da li je naše konkretno djelovanje sigurno u cilju. To je stoga važno, jer osim glavnog i prvotnog cilja postoji i niz sporednih ciljeva.⁸ Neki su ciljevi sporedni, ali često i nužni. Npr. postojanje institucije i institucija, ali samo ukoliko su isključivo u službi glavnoga cilja. Ukoliko to nisu postanu smetnja Isusovom djelu.

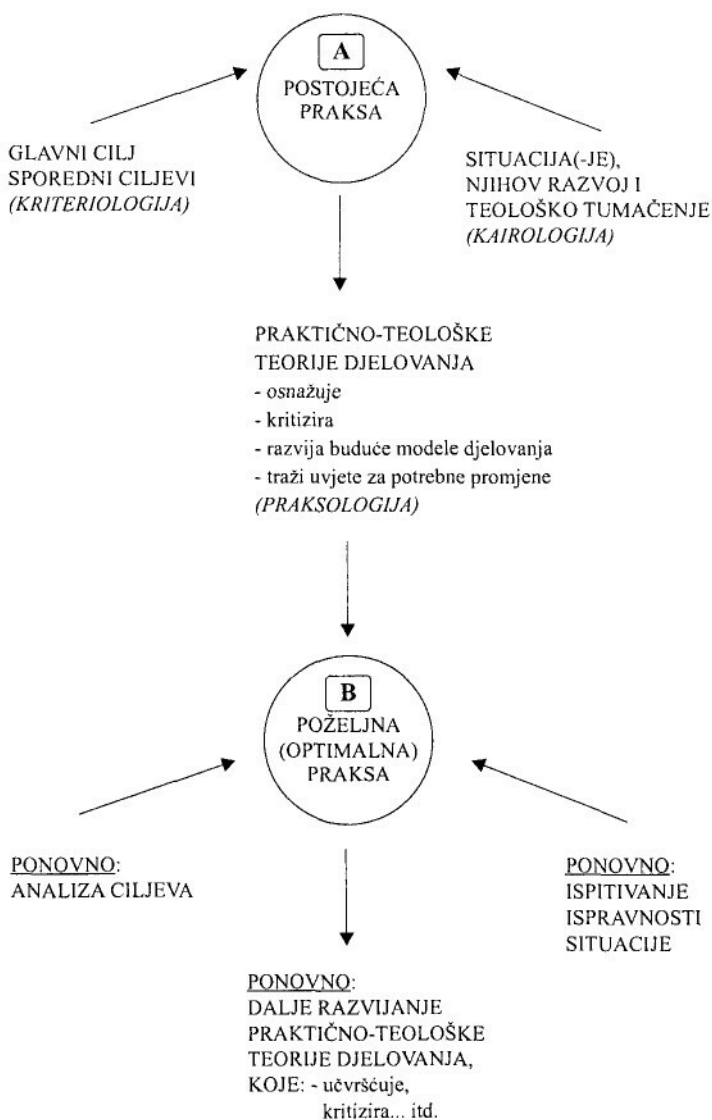
Ovdje se nužno mora dotaknuti i moguće osobne ciljeve koje crkveni djelatnici mogu pomiješati s glavnim. O čemu se radi? Radi se o odnosu crkvenih djelatnika prema posjedovanju, vlasti i ugledu, odnosno važnosti. Ovo nije tvrdnja već pitanje: Da li se ponegdje dogodi da se Isusovim djelom koristi u spomenutim pravicima? Tako umjesto da mi služimo Isusovom djelu, ono postane u službi nama i našim potrebama?

3.2 Sučeljavanje naslijeđene prakse s konkretnom crkvenom i društvenom situacijom i praksom vjere

Drugi važan segment u promišljanju postojeće prakse jesu naslijeđa. Ona u sebi imaju mnogo dobroga, ali neka imaju i nespojivih natruha. Često se dogode brze promjene ili se pojave katastrofe npr. ratovi. Mnoštvo pitanja, bilo onih određenih naslijeđa bilo onih iz naglih promjena, teološki se dovoljno s vjernicima ne obrađuju. Konkretno, da li se dogodilo promišljanje i prosudba crkvenog djelovanja u komunističkom razdoblju? Isto tako postoji li otvore-

⁸ Usp. ZULEHNER, M. Paul, *Pastoraltheologie, Fundamentalpastoral, Kirche zwischen Auftrag und Erwartung*, Bd 1., Patmos, Düsseldorf 1989., 25 sl.

nost i prosudba s obzirom na tijek crkvenog djelovanja u novim društvenim okolnostima?⁹

⁹ Šema je preuzeta iz ZULEHNER, M., Paul, *Fundamentalpastoral*, Bd 1., 39. Usp. Aračić, Pero, *Prezbiter pred izazovima posebnih vidova pastoralnog djelovanja*, *Diacovensia* 7(1999) 1,43-62, ovo 50-52.

3.3 Teoretska refleksija o poželjnoj crkvenoj praksi

Proces prosudbe i promišljanja pomoću teorija pastoralnog djelovanja može doprinijeti jasnoći o onome što je u nekoj praksi dobro i sukladno glavnom cilju. Istovremeno izriče se kritički što bi trebalo odbaciti, odnosno ispraviti. Zato se predlažu koraci razvoja postojeće prakse kako bi bila sve vjernija cilju i što prikladnija novim situacijama. Ipak u ovoj fazi se ide i korak dalje i traže novi modeli rada, ali predlažu i normativne odluke.

Kad se dovoljno ne promišljaju ove sastojnice događa se tzv. »aspirin pastoral«. Naime, u medicini postoji pojam »aspirin medicina«, a to je onda kad se nema dijagnoze, nekih posebnih jasnoća i ciljeva. Možda u našem crkvenom djelovanju povremeno dajemo aspirine a da i sami ne znamo čemu i kuda to vodi.¹⁰

4. Faze pastoralnog planiranja?

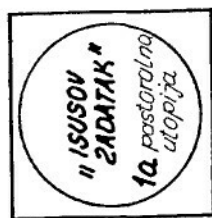
Da bi se izbjegla puka improvizacija i da bi se stekla sigurnost u cilju, ciljevima i sadržajima, nužno je usvojiti metodologiju pastoralnog planiranja. Često čujemo da polazimo od situacije. To je samo jedna strana polazišta, ali tek na drugom mjestu. Naime, mi ne projektiramo, već nam je Isus zadao visoke i velike ciljeve svoga Kraljevstva, čije kategorije valja utjelovljivati i prakticirati. Prvo, dakle, polazište jest od onoga što Isus traži, kako bi trebalo biti. Ovaj naglasak nam se čini važnim, jer nismo previše uvjereni da je pastoralnim djelatnicima dostatno jasno prisutan Isusov projekt čovjeka vjernika, zajednice, znakova, bitnih zahtjeva. Ako to nije jasno s čime se onda može sučeljavati situacija konkretne crkvene i društvene zajednice? Osjećamo, u kontekstu naše teme, da se itekako radi o nečemu o čemu treba imati viziju, vizije.

Kad imamo jasnu viziju ili vizije Isusovih zamisli onda ih možemo sučeljavati sa sadašnjom crkvenom i društvenom stvarnošću i uvidjeti gdje su bitni nedostaci. Tada ćemo vidjeti da naše snage nisu dovoljne za sve pa ćemo pričati izabiranju prioriteta, tj. odabrati ono što je važnije i time žurnije. Nužno je u strategiju razmišljanja unijeti i vođenje programa s obzirom na osobe, sadržaje, pristupe, sredstva i vrijeme.¹¹

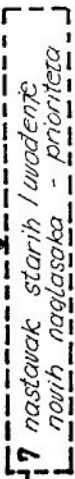
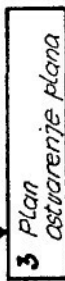
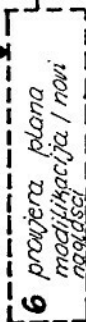
¹⁰ Usp. KOCH, Koch, Kirche ohne Zukunft? Plädoyer für neue Wege der Glaubensvermittlung, Herder, Freiburg 1993.,79.

¹¹ Usp. ARAČIĆ, Pero, Planiranje pastoralnog djelovanja: Kako i zašto?, u: VÐSB 119(1991)2, 27-28; 33-34. ZULEHNER, M. Paul, Einführung in den pastoralen Beruf, Don Bosco, München 1977., 111-117., s. 112.

STANJE KAKO TREBA BITI

STANJE KAKO JEST

STANJE KAKO TREBA BITI

STANJE KAKO JEST

Zajednica se približuje "otopljivi" ali ju ne dostiže. Uvijek se javljaju nove pastoralne zadatke.

Koraci pomaka u "uspjehu" bliže "kako" ili barem ne / stagniranju!

FAZE PASTORALNOG PLANIRANJA / Zulehner/

Dvije napomene: Sigurno mi nismo gospodari vremena. Nismo ni njegovi voditelji, ali ipak i u Pismu imamo tragova s jedne strane planiranja (Usp. Lk 14,28) ali i zapažanja znakova vremena (Usp. Lk 12,54-57). Ništa ne treba apsolutizirati, ali ipak treba reći da biblijsko vizionarstvo, i ono koje se inače vjerom nadahnjuje, jest nešto drugo od onog menadžerskog.

Može nekoga zasmetati ova sintagma pastoralna futurologija, no može se jednostavno pitati, što je to kad razmišljamo između onoga crkvenoga što jest, kako činimo i onoga što bi trebalo biti i kako bi trebalo djelovati? To je zaista vizioniranje. Pastoralna futurologija je po sebi logičan slijed promišljanja crkvenog djelovanja koje je uvijek umješteno i ucijepljeno u povijesni hod konkretnog društva i njegovu dinamiku razvoja.

II. SKICA ZA RELIGIOZNO-VJERSKU SLIKU HRVATSKE

U samom uvodu ovog dijela odmah treba istaknuti da su se u Hrvatskoj ostvarila dva paralelna istraživanja o religioznoj tematici, jedno domaće i jedno međunarodno. Domaće pod patronatom Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i vodstvom prof. ddr. Marijana VALKOVIĆA, Vjera i moral u Hrvatskoj, objavljeno u BS 68 (1998)4, a drugo je zahvatilo sve postkomunističke zemlje, zemlje tranzicije uključujući i Hrvatsku pod nazivom Aufbruch, a pod patronatom Pastoralnog foruma iz Beča, pod vodstvom prof. ddr. Paula M. ZULEHNERA, čiji su rezultati također objavljeni TOMKA, Miklos, Paul. M., ZULEHNER, Religion in den Reformländern Ost(Mittel)Europas. Gott nach dem Kommunismus, Wien, 1999. Odmah želim naglasiti da su rezultati istraživanja različitih institucija došli u bitnim odrednicama do vrlo bliskih rezultata. To je inače rijetkost da se dogodi takav slučaj, ali za nas je to izvrsno, jer u tim nekim podacima i potrebnim zaključivanjima možemo biti sigurniji i određeniji.

1. U Crkvi u Hrvata prevladavaju tradicionalni vjernici

Kad se kao kriteriji uzmu izričaji o važnosti vjere i prakticiranje mise, onda dobivamo tri kategorije vjernika i to a) *praktični*, kojima je vjera za njihov život jako važna i koji najmanje jednom tjedno idu na misu. Rezultati na razini Hrvatske upućuju da je takvih oko 25%. Daleko veći postotak čine b) *tradicionalni* vjernici. U njih je vjera također važna, ali misu u pravilu prakticiraju blagdanima ili prigodno. Njih je oko 50%. Treću kategoriju čine c) *nominalni* vjernici. Oni se još uvijek drže katolicima, no izričito kažu da im vjera za njihov život

malo znači, a na misu idu veoma rijetko, samo na veoma velike blagdane. Njih ima oko 15% u ukupnoj populaciji.¹²

Za crkveno djelovanje veoma je indikativan odgovor na pitanje *kako* svoju religiju prihvaćaju hrvatski građani. Tako onih koji odgovaraju da je to iz osobnog uvjerenja i aktivno ima 22,6% (što se zapravo poklapa blizu onih praktikanata i u tom smislu se odgovara aktivno). To je nešto više od petine. Oni koji religiju prihvaćaju istina iz osobnog uvjerenja ali ne uvijek aktivno ima 27,8% (što zapravo označuje dio onih koji rjeđe prakticiraju liturgijske skupove) ili već svaki četvrti. Najveći dio je odgovorio da je to iz tradicije i odgoja i to 40,4%.¹³ Očito je da je tradicionalnost veoma naglašena i raširena u Hrvata.

2. Hrvatski vjernici i bitne vjerske istine

Ovdje želimo iznijeti samo nekoliko općih podataka da bi pastoralno djelovanje osjetilo kakvo je stanje s osnovama vjere u Hrvata.

2.1 Vjerovanje u Boga

72,6% građana u Hrvatskoj vjeruje u Boga čvrsto ili s nekim teškoćama. Ostalih 27,4%, među kojima, osim ateista, ima i 11% koji drže da postoji neka viša sila, a ne osobni Bog. Posebno je izazovno što i među deklariranim katolicima ima 7,8% koji drže da postoji neka sila a ne osobni Bog. Također i 4,3% katolika nije sigurno ni u Božju opstojnost. Ukupno, dakle, 12,1% katolika ima ozbiljnih nedostataka i problema s Božjom opstojnošću. Sve u svemu gotovo trećina opće populacije ima problema s Božjom opstojnošću, ali i 17,3% deklariranih katolika te čak 20,7% ili čak petina vjernika praktikanata.

2.2 Isus Krist i Hrvati

Isus Krist je središnja osoba i događaj u kršćanskoj vjeri. 66% vjeruje da je on i božanska osoba. No očito je i to da 34% populacije s tom istinom ima bitnih teškoća i nejasnoća. Iz pregleda o pohađanju vjerske pouke treba uočiti da djelomična ili nepotpuna vjerska pouka tu spoznaju i prihvaćanje Isusa Krista umanjuje od 25 do čak 40%.

¹² Usp. ČRPIĆ, Gordan, KUŠAR, Stjepan, Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, BS,68(1998)4, 523-563, ovo 555-556.

¹³ Usp. VALKOVIĆ, Marijan, Vjera i moral, BS,68(1998)4, 485.

Osobno uvjerenje o Isusu Kristu i pohađanje vjerske pouke

	nisam siguran je li Isus doista postojao, živio	znam da je Isus bio jedan osobit čovjek	ne mogu se odlučiti, je li Isus bio samo čovjek ili i božanska osoba	doduše ne razumijem to posve, no vjerujem da je Isus, koji je kao čovjek živio među nama, bio božanska osoba	znam i čvrsto vjerujem u to da je Isus, koji je kao čovjek živio među nama, Sin Božji i božanska osoba	ne znam
tijekom cijele osnovne škole	2,3	8,6	7,32	15,8	62,8	3,3
nekoliko godina	1,9	11,1	14,4	23,0	44,1	4,5
nekoliko mjeseci	3,9	11,1	11,7	37,2	32,2	3,9
nekoliko tjedana	0	23,7	15,8	23,7	21,1	15,8
povremeno, za pojedinih prigoda	5,2	6,5	25,3	22,7	29,2	11,0
nisam išao na vjersku pouku	19,4	21,9	17,8	20,1	12,9	7,9

Izvor: Aufbruch, Landbericht Kroatien

Ovdje se ozbiljno i izazovno nameće razmišljanje o brzom i nezahtjevnom pripuštanju sakramentima. Nastaje velika suodgovornost pastoralnih djelatnika za procese koji će se događati udaljavanjem od vjere i za nedostatnost u tako bitnim istinama vjere, kao što je to istina Isusa Krista.

2.3 Smrt, uskrsnuće i zagrobni život

Opći podaci su da 18,4% ne zna o uskrsnuću od mrtvih a 25,3% ne vjeruje, odnosno 43,6% svih građana u Hrvatskoj u ovom vjerskom području imaju teškoće vjerovanja. U uskrsnuće vjeruje 56,4%. No, imamo i podatak da čak 15% vjernika praktikanata ne vjeruje u uskrsnuće. A svaki treći ispitanik, tj. 29,2% kaže kako smrću sve prestaje, dok svaki četvrti, tj. 25%, ima teškoća prihvatiti nadu o životu poslije smrti.¹⁴ Tako se vidi da u pitanju drugog života oko

¹⁴ Landbericht Kroatien iz projekta Aufbruch (Manuscript). O istoj tematici čovjekova uskrsnuća dušom i tijelom na kraju vremena istraživanje KBF dobilo je ove rezultate: potpuno vjeruje 41,4%, ne vjeruje i malo vjeruje 25,3%, a ne može se odlučiti 23,7%. Na pitanje o životu poslije smrti pozitivno odgovara njih 38,2%, a da ne može se znati 21,3%, a ne zna i nije sigurno 26,4% i da ništa nema 9,7% (Usp. ČRPIĆ, KUŠAR, cit. dj. 540; VALKOVIĆ, cit.dj. 542,7).

polovice naših građana se ne može odrediti ili se određuje ateistički ili agnostički, odnosno nekršćanski.

Također teba zapaziti da i koncept religija dalekog istoka, reinkarnacija, zahvaća značajno i Hrvatsku. Naša populacija čak 13% prihvaća taj samospasenjski koncept reinkarnacije, dok njih 25,3% ne može zauzeti određeniji stav. Njih oko 60% odbacuje takav koncept. Značajno je da i oni koji se drže katolicima čak 15% podržava vjeru u reinkarnaciju, 17% nema određen stav. To je ukupno 32%. Katolici ipak u 67% odbacuju takav pristup.¹⁵

2.4 Hrvatski vjernici djelomično prihvaćaju sadržaje vjere

Na pitanje da li se osobno smatra vjernikom 47,7% građana odgovara da vjeruje sve što uči njegova Crkva, a 35,3% izričito da prihvaća samo dio crkvenog naučavanja. Ovo je već u svijesti vjernika i izrijeком formulirano. Iz iskustva znamo da je distanciranost sadržajno još veća. Interesantno je pridodati da 64,6% drži da se može biti katolikom i ne slijediti učiteljstvo Crkve.¹⁶

3. Hrvatsko kršćanstvo i životna praksa

Veoma je zanimljivo da vjera vrijednosno ne utječe ili to čini malo na slijedeća životna područja: na posao u 42,7%, na odnos prema drugima 39,3% te političke stavove čak 55,5%. Doista za ozbiljno razmišljanje je da kršćanstvo svojim sadržajima u onih koji se takvima deklariraju utječe veoma malo.

%	uopće ne utječu	malo utječu	ne znam	donekle utječu	jako utječu	to se ne pita
ponašanje na poslu	32,6	10,1	2,9	23,8	9,7	15,5
odnos prema drugima	28,9	10,4	2,0	28,5	14,5	15,5
politički stavovi	48,0	7,5	4,2	17,3	7,2	15,5

Izvor: Aufbruch, Landbericht Kroatien

Ako pak pogledamo prema rođenju i utjecaju vjere na njihov odnos prema drugima, onda rođeni prije 1940. tvrde da jako i donekle utječe u 46,6% a uopće

¹⁵ Usp. ČRPIĆ, KUŠAR, cit. dj., 542-544.

¹⁶ Usp. ČRPIĆ, KUŠAR, cit. dj., 539-540.

i malo 37,6%. Kod rođenih poslije 1971. jaki i donekle utjecaj vjere pada na 39%, tj. za 7,6%, a ne utječe i malo ostaje na gotovo istoj razini, 38%.¹⁷

4. Djelomična katehizacija i vjerovanje

Indikativan je podatak da rođeni poslije 1971. godine u 26% slučajeva ili svaki 4. nije pohađao vjersku pouku. 28,7% je to činilo od nekoliko tjedana, mjeseci ili koju godinu. Dakle, više od polovice (54,7%) od te generacije nije imalo koliko toliko duže i kvalitetno uvođenje u sadržaje i praksu vjere. S druge strane treba uočiti da dužina vjerske pouke i njena sustavnost odlučujuće utječe na buduće vjersko prakticiranje. Crkva u Hrvata se sigurno nalazi u disperzivnom procesu zbog spomenutih 54,7%, koji će s jedne strane ostati rubni praktikanti i koji će najvjerojatnije takav model prenositi svojoj djeci u svojim obiteljima.

5. Nedjeljna i blagdanska misa

Istraživanja su pokazala da u Hrvatskoj redovito nedjeljom na misi sudjeluje i do 30,3% vjernika, odnosno vjerojatno se kreće oko 25%.¹⁸ Dodamo li i značajan postotak 16,1% koji najmanje jednom mjesečno sudjeluju na liturgiji, onda se radi o 46,4% vjernika katolika sa dosta pravilnim ritmom sudjelovanja u liturgiji. Značajno je okupljanje vjernika 31,1% na velike blagdane.¹⁹ Oko 77,5% vjernika je zahvaćeno liturgijskim okupljanjima.

Ipak, podatak o pričešćivanju može dopuniti sliku kvalitete liturgijskog sudjelovanja. Tako se pričešćuje svakih godinu dana 18,9%, o velikim blagdanima 30%, nekoliko puta na godinu 22,4%, otprilike jednom mjesečno 4,6% i u pravilu kod svake mise 9%, nikada 17,2%.²⁰

6. Tražena Crkva: Sakramenti inicijacije i obredi životnih prekretnica

Sakramenti inicijacije su traženi.²¹ U nas bi, prema rezultatima istraživanja krštenje za svoje novorođeno dijete zatražilo 92,6% svih građana. Prvoj ispovijedi i dosljedno pričesti pristupilo je 90,9%. Krizmu je primilo 75,1%. Crkveno

¹⁷ Usp. ČRPIC, KUŠAR, cit. dj., 516. Slične smo podatke za Hrvatsku dobili i u međunarodnom istraživanju Aufbruch.

¹⁸ Usp. ČRPIC, KUŠAR, cit. dj., 516. Slične smo podatke za Hrvatsku dobili i u međunarodnom istraživanju Aufbruch.

¹⁹ Usp. Ondje, 555.

²⁰ Usp. Ondje, 523.

²¹ Usp. Paul M. Zulehner, Hermann Denz, *Wie Europa lebt und glaubt. Europäische Wertestudie*, Patmos, Düsseldorf 1993., 44.

vjenčanje bi željelo 91,6%. Veoma je važan i crkveni obred sahrane i zatražilo bi ga 93,9%.²²

7. Sakrament ispovijedi i ispovjednici

O prakticiranju ispovijedi rezultati su slijedeći: nikada 9,1%, bio sam i ne idem više 14,1%, svakih nekoliko godina 14,2%, svakih godinu dana 9,7%, o velikim blagdanima 25,3%, nekoliko puta na godinu 12,7%, skoro svaki mjesec 4,8% i češće 2,5%. Treba, kao pastoralnu zanimljivost, ali i šansu, zapaziti da se u Hrvatskoj godišnje ispovijeda 55%, što znači 61% ukupne punoljetne katoličke populacije.²³

No petina populacije (21,8%) prihvaća izričaj da svećenik nije potreban, tj. da je dovoljno pokajati se pred Bogom. 3,4% drži da Crkva smatra grijehom ono što on ne smatra, a ne zanima ih 7,4%. U segmentu ispovijedi nemaju problema 36,5% te drugo 1,6%. Ipak čak jednu petinu, 20,7%, smeta način ispovijedanja nekih svećenika.

8. Religiozna socijalizacija i obiteljski život

Pokazano je da je religiozna socijalizacija djece i mladih još uvijek vrlo naglašena utjecajem obitelji (72,8%). Tu se djetetu i mladom čovjeku komunicira identitet i skup vrednota koji je s njim povezan. I dalje se obitelj u tome pokazuje kao nenadomjestiva. Tu se uči biti čovjekom ali i vjernikom. No, koliko je vjerskoga u aktualnoj hrvatskoj obitelji ilustrira npr. i podatak o vjeri kao temi razgovora. Tako kod rođenih do 1940. to je bilo 48,2, rođenih do 1960. samo 22,6%. Povremeno je to bio slučaj u prvih 39% a kod drugih u 61%. A o zajedničkoj obiteljskoj molitvi da se i ne govori jer je to 4,7% svake nedjelje a 5,5% svakodnevno. Brak i obitelj u Hrvatskoj su također u određenoj krizi bilo što se tiče čvrstoće braka (rastavlja se prosječno između svakih 4-6 braka) bilo što se tiče plodnosti (rađa se svega 1,5 djeteta po obitelji prosječno). Budući da i dalje roditelji imaju najveći utjecaj na religiozni razvoj, neizostavan je i žuran sustavan pastoral braka i obitelji.²⁴ No, za uočiti je također da mlađi ipak misle na

²² Usp. ČRPIĆ, KUŠAR, 518-519. Istraživanje Aufbruch ima podatak za prvu pričest 77%, ne 6,9%, te da to ne treba pitati 15,3%, krizma 76,3% ne 8,4% i ne treba pitati 15,3%. Aufbruch, Landbericht Kroatien.

²³ ČRPIĆ, KUŠAR, cit. dj., 520.

²⁴ Usp. ARAČIĆ, Pero, Obitelj u hrvatskom društvu: teškoće i pastoralne perspektive, BS 65(1995)3-4, 571-602.

svoj način i da je već svaki peti odgovorio da je sam došao do svojeg vjerskog uvjerenja, a nije obiteljski religiozno socijaliziran.²⁵

III. PASTORALNA USMJERENJA

Dobro je zapitati se što se u ovom prelaznom desetgodišnjem vremenu na crkvenom planu u nas događalo. Ovdje se misli na crkveni kapilarni rad, ali i silnice koje nekamo usmjeruju. Nakon polustoljetne periode, koja je i u sebi imala različite odsjeke nužnog i posebnog »snalaženja«, dobro je spomenuti moguće opcije da bismo sami mogli osjetiti kamo idemo.

Prvi izbor je povratak na vrijeme, običaje i odnose Crkva – društvo prije komunizma. To znači tražiti od vlasti da osiguraju mjesto i poštivanje Crkve, da štiti vrednote koje ona zastupa, oživljavanje prijašnjih pokreta, procesija, udruga. Naravno i ekonomsko osiguranje Crkve.

Drugi izbor je onaj po kojem bi naša Crkva trebala imitirati zapadne Crkve, proći sva njihova iskustva života u slobodnom pluralističkom društvu. Neki su zapadnu Crkvu nazvali područjem crkvene katastrofe (Katastrophengebiet – Peter L. Berger).

Treći izbor je onaj koji bi pošao od toga koju školu je prošla Crkva u Hrvata u komunizmu i što je naučila. Koje je ispite položila? Gdje je imala slabe ocjene, možda negativne? Na temelju samospoznaje, ali i na temelju dubljeg uvida, moguće je činiti izbore pravaca i postavljati crkvenu praksu.²⁶

Prije izneseni podaci govore da je stanje kršćanskih vjernika u Hrvatskoj u mnogim segmentima vrlo upitno. Mi se moramo zapitati: Koja opredjeljenja mogu pomaknuti vjernike u vjerskoj zrelosti i kako do cjelovitije vjere kod mnogih i veće crkvenosti sa sviješću suodgovornosti i poslanja u društvu?

1. Temeljno opredjeljenje: Evangelizacija

U novije vrijeme i u novijim dokumentima susrećemo izričaje »ponovna evangelizacija«, »druga evangelizacija«, »nova evangelizacija«.²⁷ Svi ti izričaji ipak daju naslutiti da se radi o nečem zanimljivom što se dogodilo prije svega kršćanima starog kontinenta, tj. da su »pokršteni«, da su kršćani po nekom od sakramenata a životnim opredjeljenjem veoma upitni, da su praktikanti a da im je vrijednosna skala u bitnom raskoraku s kršćanskim pravilima življenja... Druhim riječima, mnogi kršćani su postali djelomični i s obzirom na sadržaje vjere,

²⁵ Usp. VALKOVIĆ, Marijan, cit. dj., 486.

²⁶ Usp. TOMKA, Miklos, ZULEHNER, M. Paul, Religion in den Reformländern Ost(Mittel)Europas, Ostfildern, 1999., 9.

²⁷ Usp. CEROVAC, Krešimir, Nova evangelizacija, GK, br. 36(1999) 5. 9. 1999., 18.

practiciranje vjere, pripadnost crkvenoj zajednici i pogotovo u practiciranju kršćanskih pravila življenja. Radi se o kršćanima koji su to vrlo djelomično, odnosno onima koji nisu cjelovito i kvalitetno uvedeni u kršćanstvo, koji ga nisu zaživjeli kvalitetno i zrelo ili su se zapustili, odnosno iznevjerili se temeljnom krsnom opredjeljenju. Tako i sam papa Ivan Pavao II kaže: »Dekristijanizacija se nadvija nad cijelim narodima i zajednicama koji su nekoć bili bogati vjerom i kršćanskim životom« (Veritatis splendor, 106).

Iskonski evangelizacija asocira na misionarsko poslanje propovijedanja onima koji nisu čuli za Isusa i usađivanje Crkve među te ljude i njihove zajednice. Međutim, i svi oni, koji su u našim zajednicama postigli određenu vjersku zrelost i sačuvali svoje zajedništvo sa crkvenom zajednicom, također su dionici procesa evangelizacije u produbljivanju same vjere, u postizanju veće svetosti te posebno u izvršavanju poslanja u Crkvi i u svijetu, koje je vlastito sakramentima koje su primili i statusu u kojem žive.

U ovom kontekstu duboko smo uvjereni da je Crkvi u Hrvata doista nužno i žurno potrebno opredijeliti se u korist evangelizacije. Ujedno nam se čini potrebnim detaljnije upitati se što je zapravo evangelizacija? Odgovor nam daje temeljni dokument pape Pavla VI. »Evangelii nuntiandi« (1975), KS dok. 50, 1976., koji je nazvan »magna charta« evangeliziranja suvremenog svijeta. Deset godina kasnije šesti simpozij europskih biskupa u Rimu od 7.–11. listopada 1985., završava dokumentom »Evangelizirati sekulariziranu Evropu«, KS, Zagreb 1986. Dok. 80.

Ukratko iznosimo četiri odrednice koje ispunjaju poimanje evangelizacije:

1.1 Koncept evangelizacije: put od »esencijalističkog« prema »globalnom i egzistencijalnom« poimanju

U procesu tadanjeg sinodskog promišljanja uspjelo se iskristalizirati pojam evangelizacije (EN 17 i 24) u kojem se nadilazi tzv. »esencijalistički« pristup po kojem bi se evangelizacija poistovjetila s jednim ili drugim svojim aspektom. Prihvaćen je »globalni i egzistencijalni« koncept, po kojem se evangelizacija vidi kao »složen postupak koji uključuje razne elemente«, koji se u biti uzajamno nadopunjuju (EN 24). Tako se izričito ustvrdilo da se ne smije sužavati pojam na neke vidike evangelizacije. Evo izričaja o tome: »U evandeoskom naviještanju Crkve ima zacijelo elemenata i vidova o kojima se mora voditi računa. Neki su tako važni da ih se naprosto poistovječuje sa samom evangelizacijom. Bilo je tako pokušaja da se evangelizacija definira kao navještaj o Kristu onima koji ga ne poznaju, kao propovijedanje, katehizacija, krštavanje ili dijeljenje drugih sakramenata. Ta bogata, dinamična i složena stvarnost evangelizacije ne može se

odrediti nikakvom djelomičnom i nepotpunom definicijom ako se ne želi doći u opasnost da ta stvarnost bude osiromašena ili čak osakaćena (EN 17).

1.2 Definicija evangelizacije: kompleksan proces

EN vrlo jasno tvrdi slijedeće: »Nemoguće ju je (tj. evangelizaciju) naprosto dosegnuti ako se ne pokušaju jednim pogledom obuhvatiti svi njezini bitni elementi« (EN 17), koji se organski nastavljaju iz onoga što je zacrtano Drugim vatikanskim koncilom, posebice u konstitucijama LG, GS i dekretu AG.

Tako dolazimo do definicije da je evangelizacija »složen postupak koji uključuje razne elemente: obnovu čovječanstva, svjedočenje, izričiti navještaj, pristanak srca, ulazak u zajednicu, primanje znakova, apostolsko djelovanje« (EN 24).

1.3 Globalni vidik evangelizacije: Obnova čovječanstva

Zanimljivo je upravo to da EN želi povesti na obzore čovječanstva i time upozoriti Crkvu da mora biti ambiciozna. Ona jednostavno ide prema čovječanstvu i ulazi u njegovu kulturu i njegove kulture (EN 18-20). Ta inkulturacija ima dva smjera: Prvi je utjelovljenje (inkarnacija) evanđelja u mjesnu kulturu, a drugi je primanje evanđelja od strane mjesne kulture.

Glede prvog smjera očita je odgovornost navjestitelja evanđelja, jer treba evangelizirati kulturu i kulture čovjeka »ali ne dekorativno, površinski lakirano, nego životno do samih korijena, u bogatom i širokom smislu što ga ti izrazi imaju u Gaudium et spes (br. 53), polazeći uvijek od osobe i vraćajući se uvijek k odnosima među osobama i odnosu s Bogom« (EN 20).

Evangelizirati kulture znači, ne samo dohvatiti što veća prostranstva svijeta, »već također težiti da snagom Evanđelja tako reći isprevrne mjerila ljudskog prosuđivanja, ustaljene vrednote, interese, misaona kretanja, ishodišna nadahnuća i životne obrasce, koji su unutar ljudskog roda u suprotnosti s Božjom Riječi i njegovim naumom spasenja« (EN 19). Takvim utjelovljenskim smjerom evanđelje postaje zadnja, normativna i definitivna vrednota, koja prosuđuje i mijenja kulture.

Što se tiče drugog smjera nastaje pitanje mjesne Crkve i njenog susreta s mjesnom kulturom u kojoj se treba izraziti, prevesti evanđelje i u riječnik i u očekivanja i traženja konkretnih ljudi. »Partikularne Crkve, duboko srasle s točno određenim osobama, ali i s težnjama, bogatstvom i ograničenostima, s načinom molitve, ljubavi i doživljavanja života kao značajkama određene ljudske skupine, moraju bit evandeoske poruke usvojiti i pretočiti je u govor koji ti ljudi razumiju, bez i najmanjeg trunka izdaje onog što je bitno u njenoj istini, a zatim tu poruku naviještati upravo tim jezikom« (EN 63).

Imajući pred očima našu europsku stvarnost i njeno misaono i vrijednosno stanje sa svim opterećenjima u ovom 20. stoljeću, postaje očito da se radi o vrlo zamršenom stanju i teško predvidivim kretanjima.

1.4 Egzistencijalni vidik evangelizacije: osobni proces izazvan i praćen svjedočenjem osoba i zajednice

Da bi pojedinac ušao u proces evangelizacije ususret mu treba naići svjedok, koji će izazvati pitanje zašto ovaj tako živi. Svjedok će i logikom Isusovom moći otvoriti prostor vlastitog životnog iskustva vjere i pratiti tražitelje Boga. Pojedinac svjedok i kršćanska zajednica bi morali moći reći: *Dodi i vidi* (Usp. Iv 1,39). Tako bi krenuo dugi put ulaska u vjersko iskustvo i praksu.

1.5 Konstitutivni elementi procesa evangelizacije

Slijedeće korake smatramo odlučujućim i za našu današnju novu evangelizaciju.

1.5.1 Prvi korak u evangelizaciji: Svjedočenje

Svjedočenje »znači prisutnost, sudioništvo, uzajamnost i koje je u evangelizaciji bitno, općenito sasvim prvi element« (EN 21). Radi se o prisutnosti pojedinca i grupa kršćana koji »očituju svoju sposobnost shvaćanja i prihvatanja, svoje zajedništvo života i sudbine s drugima, svoju uzajamnost u nastojanjima svih za sve što je dobro i čestito« (EN 21), koji će nezaobilazno izazvati pitanja »Zašto su oni takvi? Zašto provode takav život? Što ih – ili tko ih nadahnjuje? Zašto su među nama? Već je takvo svjedočenje šutljivo ali vrlo snažno i djelotvorno razglašavanje Radosne vijesti« (EN 21).

1.5.2 Drugi korak: Jasan i nedvosmislen navještaj Isusa

Prvi navještaj se događa posredstvom složenih i različitih djelovanja kao na primjer propovijedanjem, umjetnošću, znanošću, filozofskim istraživanjem, ispravnim pristupom ljudskim osjećajima. Neki to nazivaju pred-evangelizacijom »no to je već zapravo evangelizacija iako tek u svome početnom i nepotpunom stupnju« (EN 51). Svakako je zanimljivo i vrlo važno zapaziti koju težinu EN daje nabrojenim elementima, mogli bi reći široke društvene i znanstvene te umjetničke prisutnosti, i kako ih naziva dionicima prave, iako nepotpune, evangelizacije.

Naravno da se traži jasan i nedvosmislen navještaj Isusa bez čega se »i najbolje svjedočanstvo na kraju pokaže nemoćnim« (EN 22). »To razglašavanje –

kerygme, propovijedanje ili kateheza – ima tako važno mjesto u evangelizaciji da se često uzima kao njena istoznačnica. Ono je ipak samo jedan vid evangelizacije« (EN 22). Treba zapaziti da se tu radi ili o kratkom prvom navještaju, ili o sustavnom propovijedanju, ili sustavnoj katehezi, i u različitim okolnostima, ali svi pripadaju procesu evangelizacije.

1.5.3 Treći korak: Pristajanje srca

Od onoga tko je poslušao, prihvatio i usvojio navještaj, očekuje se unutarnje pristajanje, pristanak srca. Ovdje se radi svakako o pristanku »uz istine koje je Gospodin u svom milosrđu objavio. Ali još i više: pristajanje uz životni program koji to pristajanje uključuje, na život koji je odsad promijenjen. Ukratko, pristanak uz Kraljevstvo, odnosno uz »novi svijet«, novi poredak stvari; nov način postojanja, življenja i suživota koji započinju s Evanđeljem« (EN 23). »Bit nove evangelizacije nije samo prihvaćanje doktrine, već osobni i duboki susret sa Spasiteljem« (Ivan Pavao II., *Redemptoris missio*). »U srcu nove evangelizacije, i novoga moralnog života koji ona nudi, te potiče svojim plodovima svetost i misionarske gorljivosti, jest Kristov Duh« (*Veritatis splendor* 108).

1.5.4 Četvrti korak: Ulazak u zajednicu i primanje sakramentalnih znakova

Prihvaćanje Evanđelja ne može »ostati apstraktno i beživotno zapravo se očituje opipljivim i vidljivim ulaskom u neku zajednicu vjernika«, Crkvu, koja je vidljivi sakrament spasenja (EN 23). »Sam ulazak u crkvenu zajednicu izražava se i mnogim drugim znakovima koji su nastavak i proširenje znaka Crkve«, tj. onaj koji je prihvatio navještaj spasenja »obično to sakramentalno očituje pridruženjem Crkvi primanjem sakramenata koji očituju i podržavaju to pridruženje, milošću koju daju« (EN 23).

1.5.5 Peti korak: Udio u evangelizacijskom poslanju Crkve

»Naposlijetku, čovjek koji je evangeliziran sam počinje evangelizirati. To je provjera istinitosti, kamen kušnje u evangelizaciji: nemoguće je i zamisliti da je netko Riječ prihvatio i predao se Kraljevstvu a da sam sa svoje strane ne počne svjedočiti i naviještati« (EN 24). Ovaj pokazatelj je zapravo kamen spoticanja sveukupnog našeg crkvenog djelovanja. Koji su i ima li pokazatelja tog osobnog i grupnog opredjeljenja?

Nabrojani elementi, koji su konstitutivni u procesu evangelizacije, »Možda se čini da su ti elementi jedan drugome oprečni, čak da se isključuju. U biti, oni se uzajamno dopunjuju i obogaćuju. Svakog od njih valja promatrati kao upotpunjenje drugima. U tome je zasluga nedavne Sinode što nas je neprestano poti-

cala da te elemente međusobno uskladimo, umjesto da ih jedne drugima suprotstavljamo, kako bismo u cijelosti razumjeli evangelizacijsko djelovanje Crkve« (EN 24). Zato je potrebno još jednom naglasiti da su različiti elementi evangelizacije komplementarni.

2. Temeljni prioritet Crkve u Hrvata: evangelizacija odraslih

Kako smo vidjeli čak 50% vjernika u Hrvatskoj ide u kategoriju »tradicionalni« u smislu povremenog prakticiranja, iako tvrde da im je vjera važna. Naravno da ima mnogo nedorečenosti i neprihvatanja bitnih istina kršćanstva ili samog nauka Crkve. Oni postaju pravi izazov za pastoral. Ako se uzme da su to u većini oni koji su u vrijeme komunizma bili uskraćeni u temeljitijoj vjerskoj formaciji u mladenačkoj i odraslijoj dobi, onda se može naslutiti kolika je njihova potreba rasta i sazrijevanja u vjeri.

Pastoralni djelatnici najviše teškoće imaju s odraslima, koji, bilo za svoju djecu, bilo za sebe, npr. kod ženidbe, traže crkveni obred, sakrament. Može se i vrlo kritično gledati na traženje nekih crkvenih obreda, koji su zrelim vjernicima i sakramenti vjere. Ipak, treba biti vrlo oprezan u radikalizmu i vidjeti da li je to traženje doista tako egzistencijalno prazno ili iz potpuno prazne tradicije. Mnogi znalci nisu spremni to traženje proglasiti takvim. Vjerojatnije je da je to manji i neznatniji broj od onih koji traže puki crkveni obred. Naprotiv, naglasit će se da je to prilika pravog susreta, prilika za dijalog, za otvorenost i spremnost međusobno se čuti te tako povezati navještaj s vrijednostima koje se sigurno mogu susresti u njihovu traženju, odnosno u njihovom traženju otkrivati tragove Božjeg traženja upravo tog čovjeka, Božje prethodne prisutnosti u njegovom životu. To su brojne mogućnosti evangelizacije odraslih u prilici traženja krštenja,²⁸ prve pričesti i ispovijedi, krizme i vjenčanja. Ništa manje u pastoralu žalujućih.²⁹

Ovdje želimo posebno istaknuti potrebu dobro utemeljenog i sustavnog te sveobuhvatnog pastoralu braka i obitelji. Brak i obitelj ne samo da su najviše utjecali na religioznu formaciju sadašnjih generacija (72,8%) već su i dalje kao vrijednost važni. U njih se i dalje najviše polaže s obzirom na uspjelost življenja, na samoostvarenje, na sreću. Svaka bi župa morala svjesno u svojim okvirima

²⁸ Usp. ZULEHNER, M. Paul, Heirat, Geburt, Tod. Eine Pastoral zu den Lebenswenden, Herder 1976., 30-31. Usp. ARAČIĆ, Pero, Pastoral krštenja djece – pretrksna kateheza, u: Kateheza 4(1980)7-28; Isti, Krštenje djece neiskorištena pastoralna šansa, u: Vjesnik dakovačke i srijemske biskupije 3(1988) 46-48.

²⁹ Usp. ARAČIĆ, Pero, Pastoral žalujućih, u: VDSB 117 (1989)10, 171-172.177.

uspostaviti cjeloviti pastoral braka i obitelji.³⁰ U ovom sklopu iskustvo nam govori da je evangelizacija zaručnika vrlo prikladno razdoblje za izgradnju kršćanskih stavova i uspostavu kvalitetne zaručničke i poslije bračne i obitljske komunikacije. Osim dužih i različitih seminara, koji mogu biti i na međužupskoj razini, nužno je da svaka župa ima posebnu grupu i programe za zaručnike. Ide se i prema jednogodišnjem katekumenatu za zaručnike.

Jedna druga dragocjena prilika evangelizacije mladih jest priprava na krizmu. Imamo upravo zadivljujuće iskustvo u nekim župama gdje je dobra komunikacija župnik, župno pastoralno vijeće, župna zajednica te kandidati za krizmu. Uspjelo se dogovorom pomicati krizmu prema starijoj dobi i došlo se do 17. i 18. godine. Iskustva su toliko pozitivna da se očekuje zajedničko prihvaćanje te dobi za slavljenje sakramenta krizme.³¹

Ovo su samo neke prigode za novu ili produbljenju evangelizaciju odraslih, kojih dakako ima daleko više.

3. Temeljni pristup: personaliziran pastoral

Očito je da nam je pastoral uglavnom upućen velikim skupovima. Ponude koje su upravljene manjim grupama su rijetke. Metodologija nije tako postavljena da bi omogućila personalizaciju i razmjenu vjerskih iskustava. Zato, da bi proces evangelizacije mogao uspijevati nužna su slijedeća dva stava:

3.1 Bog prvi traži čovjeka kao sugovornika

Treba podsjetiti na projekt volje Božje o spasenju svakog čovjeka. To je njegov dar. Što bi tu trebalo činiti crkveno djelovanje? Ono prije svega prihvaća čovjeka, pomaže mu da u sebi otkrije Božje tragove i da mu kroz pastoralnu pratnju omogućuje takav rast da pojedinac postane *subjekt pred Bogom*.³² A što to znači postati subjektom pred Bogom? Zapravo se radi o tome da čovjek Bogotražitelj postane svjestan unutarnjeg zova i ponude dijaloga i da na njega odgovori te da postane svjestan partner Božji u životnom hodu.

³⁰ Usp. ARAČIĆ, Pero, Zašto i kako pripravljeni za ženidbu. Đakovački model, u: Vjesnik đakovačke i srijemske biskupije 11(1995) 515-522; Isti, Teškoće u predženidbenom pastoralu, u: Bogoslovska smotra 69(1999)2-3, 425-458.

³¹ Naravno da ovisi o stilu rada koji župa nudi za mlade kandidate. Osim tjednih dvosatnih susreta u spomenutim iskustvima ostvarivani su i cjelodnevni susreti s vrlo intenzivnim osobnim i zajedničkim radom, s visokim stupnjem sudjelovanja. Isto tako tijekom tih susreta nastale su grupe s posebnim zadacima u župi i tako se već uvježbavala suodgovornost.

³² Usp. KNOBLOCH, Stefan, Praktische Theologie. Ein Buch für Studium und Pastoral, Herder, Freiburg 1998., 175-187.

Put da se postane subjektom pred Bogom vodi evangelizacijski usmjeren pastoral. O čemu se radi? Pastoralno djelovanje takvog pristupa usvaja jedno bitno polazište u svom pristupu i ophođenju sa svakim članom zajednice ponaosob, kao i sa svakim čovjekom, a to je slijedeće: pojedinac nije tek po Crkvi isključivo imao kontakt s Bogom, odnosno da bi mu prije toga kontakta s Crkvom život bio prazan Bogom. Isto tako ovakav pristup zna i vjeruje te drži pri svijesti da crkveno djelovanje nije ono koje »proizvodi spasenje«. To je uvijek činio i čini Bog. Crkveno djelovanje vidi svoju zadaću u tome da pojedinca uvodi u onu tajnu koja je već oduvijek u njegovu životu. Uostalom mi uvijek dolazimo prekasno. Trojstveni Bog se već čovjeku objavio kroz savjest, povijest, činjenice prirode, činjenice njegovog osobnog života...³³ Pojedinac treba svoj život otkriti i učiti živjeti kao onaj kojega Bog voli i milošću obdaruje i tako upraviti se putem postajanja subjektom pred Bogom. Vjerujemo da današnji trend naglašenog ljudskog subjektiviteta i posebnosti traži i drugačiji pastoral. Iznešeno usmjerenje bitno mijenja način rada i sadržaje pastoralna.³⁴

Tu se pretpostavlja prije svega prezbitera kao čovjeka duboke vjere, duboke humanosti i koji živi trenutak susreta i osobe koja mu je darovana u njegovom služenju. U prezbiteru i pastoralnim djelatnicima ujedno nastaje stav zahvalnosti za dar i povjerenje da smije i može ulaziti u spasopovijest pojedine osobe. Ali treba uočiti koja je to odgovornost, jer se površnostima i nespretnostima takva zbivanja mogu zakočiti. Rezultat takvog pristupa je radost i divljenje zbog Božjih tragova u postojanju našeg sugovornika. Iz svega toga logično nastaje slavljenje Boga i molitvena zahvalnost.

3.2 *Pojedinac je pozvan dati vlastiti odgovor*

Pastoralna konstitucija Drugog vatikanskog sabora *Gaudium et spes* kaže: »Čovjek, dakle, kao nešto jedno i cijelo, tijelom i dušom, srcem i savješću, razumom i voljom, bit će središte svega našeg izlaganja« (GS 3).

Zašto je to vodič crkvenom djelovanju? Odgovor slijedi već u slijedećoj rečenici gdje se veli da Sabor »*priznavajući visoki čovjekov poziv i tvrdeći da je u čovjeka usadena neka božanska klica, pruža čovječanstvu iskrenu suradnju Crkve da se ostvari ono bratstvo sviju koje odgovara čovjekovu pozivu*« (GS 3). Bog je htio čovjeka sebi slična i pozvao ga u prijateljsko zajedništvo »da bude dionikom sreće kojom je On sam sretan« (GS 21). Pitanja iskona, budućnosti, sadašnjosti, patnje i smrti kao i ukupnog smisla, čovjek ne može u cijelosti poti-

³³ Usp. KOCH, Kurt, *Kirche ohne Zukunft? Plädoyer Für neue Wege der Glaubensvermittlung*, Herder, Freiburg 1993., 67.

³⁴ Usp. KNOBLOCH, *Cit. dj.* 345.

snuti i ona izbijaju barem u posebnim trenucima njegova života. Čovjek je u tom vidu »sam sebi neriješeno, nerazgovijetno pitanje« (GS 21). Zato je zadaća Crkve da »otkriva ujedno čovjeku smisao njegove vlastite egzistencije« (GS 41).

No, kako se to može zbivati ako čovjek nema priliku otvoriti svoju povijest, svoja pitanja, svoje traženje? Vjerojatno se nekome roje misli a gdje je tu zajednica, zajedništvo? Prvo treba reći da je zajednica radi pojedinca a ne obratno. To nije protivno onom da je čovjek od početka zajedništvo i da je u njega pozvan, ali kao osoba, kao pojedinac. »Zajedništvo je skupljenost u istome Božjem Duhu, a to se može dogoditi samo kada se pojedinac stavi pod Njegovo djelovanje.«³⁵ I upravo toga poziva mora postati svjestan. Uostalom, pojedinac će odgovarati i biti suđen, a ne narod.³⁶

4. Nužni ambijent nove evangelizacije: župa – zajednica zajednica³⁷

Lik naše prosječne župe višestruko je upitan. S jedne strane veličine župa, prostori i personal, s druge strane naglasci i način rada.

Opće je poznata i raširena činjenica da u Hrvatskoj nema dostatnog sudjelovanja vjernika u životu i radu župnih zajednica. Odgovor njih 30,8% o aktivnosti u crkvenoj zajednici demantira činjenica da još uvijek nisu formirana župna pastoralna vijeća ni u polovici župa pojedinih biskupija, dok pak postojeća u najvećem broju slučajeva su puka formalnost. Njihovo sudjelovanje se uglavnom svodi na dolazak na liturgije, ali i tu bez drugih dimenzija suodgovornosti. Čini nam se da je to posljedica određene ekleziologije koja se razvila tijekom komunističkog sustava, gdje oni koji bi bili u stanju angažirati se, nisu to smjeli i nije bilo poželjno. To je dovelo do toga da su svećenici skoncentrirali sve u sebe i odviknuli se surađivati i izgrađivati suradnike.

U tradicionalnim i velikim župama s naglašenom anonimnošću osjeća se nužnim stvaranje sržne grupe vjernika za početnike, za njihovo prihvaćanje i religiozno iskustvo. Osobama, koje su u traženju i spremne napraviti početne korake ulaženja u vjeru, mi obično pružimo katekizam. Pitanje je ima li pojedinaca i grupa koje bi bile u stanju nekoga primiti i podijeliti vlastito vjersko iskustvo i dati doživjeti stil kršćanskog življenja. Upravo prema Isusovoj: Dođi i vidi (usp.

³⁵ ŠAGI, Bono, *Cit. dj.*, 150.

³⁶ Usp. KNOBLOCH, 176-179; ŠAGI, 147-152.

³⁷ Opširnije vidi: ARAČIĆ, Pero, *Kairos der Pfarrgemeinde. Wege zur Gemeinde der Mitverantwortlichen*, u Baumgartner, Isidor, Friesl, Christian, Mate-Toth, Andras, izd., *Den Himmel offen halten. Ein Plädaoyer für Kirchenentwicklung in Europa. Festschrift für Paul M. Zulehner*, Tyrolia Innsbruck-Wien 2000., 265-276; ARAČIĆ, Pero, *Prezbiter pred izazovima posebnih vidova pastoralnog djelovanja*, *Diacovensia* 7(1999)1, 43-62, ovo 53-56; KNOBLOCH, Stefan, *Praktische Theologie. Ein Lehrbuch für Studium und Pastoral*, Herder 1996., 327-340.

Iv 1,39). Isto tako i nakon inicijacije potrebno je mistagoško produblјivanje i ulaženje u znakove u kojima zajednica živi Isusovo poslanje. S jedne strane radi se, dakle, o formiranju duha u zajednicama u kojima postoje stožeri služenja, naviještanja, slavljenja i zajedništva.

Služenje je temeljna oznaka kršćanina i kršćanske zajednice. Ono se odnosi na sve vidike ljudskog postojanja, ali i na društvenu dimenziju zajedničkog življenja. U tom vidu su nezaobilazne strukture koje koordiniraju kršćanskom dobrotom, a izražavaju se kroz postojanje caritasa kao mnogostrukih strukture u kojem može biti i profesionalnih ali najviše volonterskih djelatnika.

Zajednica ne nastaje temeljem vlastitih inicijativa, već slušanjem Božje riječi i odgovorom na nju. Svaki pojedinac prihvativši dar poziva potvrđuje svoju vjeru u trajnom slušanju Božje riječi i njenom prihvaćanju. Služenje mora označavati i sve oblike naviještanja, od onog sustavnog pa do svih životnih okolnosti. Tu se treba razviti određeni broj profesionalnih službi, ali i veliki broj volonterskih za neka uža pastoralna područja.

Slavljenje je izričaj onoga što se otkrivaju divna Božja djela i za to iskustvo se slavi Boga i zahvaljuje mu. Bog zahvaća i prati zajednicu u njenom hodu i omogućuje da ona postane iskustveni i svjedočki prostor prisutnosti uskrslog Gospodina.³⁸ Iz načina kako kršćanska zajednica slavi Božji pohod i sakramente, može se isčitati slika koju imaju kršćani i njihovi predvodnici o Bogu objavljenom u Isusu Kristu, o čovjeku, o zajednici njegovih sljedbenika, o smislu liturgijskih slavlja i gledanja na njih kao i o vezi tih slavlja i konkretnog života. Zato i (ne)postojanje zahtjevnih i detaljnih priprema i ozbiljnog pristupa također govori o spomenutim predodžbama.

Treba početi od stvaranja pravog ozračja slavljenja. Njega stvaraju brojni nosioci liturgijskih službi koje, kroz prijam, znakovlje pojedine nedjelje i blagdana, životnom aktualnošću molitava, elementima zajedništva prije i poslije liturgije u užem smislu, daju doživjeti da se radi o zbivanju koje zasijeca u život i oslobađa za radost, zauzetost, zajedništvo.³⁹

Ono što jest poseban izazov za gotovo svaku našu župu jesu tradicionalno masovna okupljanja, masovna ispovijedanja, (pa i pričešćivanja): 9,7% jednom

³⁸ Usp. ZULEHNER, M., Paul, Gottesdienst als Menschendienst. Von der diakonalen Kraft der Liturgie, *Diakonia* 30(1999)2, 93-99.

³⁹ Tako da bi nakon bogoslužja trebalo omogućiti ostati zajedno u potpunosti ili uglavnom, misle tako njih 61,2%. Postoji želja i spremnost razvijati zajedništvo kao temeljnu odrednicu bilo liturgije bilo kršćanske zajednice. Usp. VALKOVIĆ, Marijan, ČRPIĆ, Gordan, RIMAC, Ivan, Vjera i moral u Hrvatskoj. Pregled postotaka i aritmetičkih sredina istraživanja, u: *Bogoslovska smotra* 68(1998)4, 483-511, 495.

godišnje, nekoliko puta na godinu 12,7% i o velikim blagdanima 25,3%. Ovih 38% vjernika pristupa sakramentu pomirenja između 3 i 5 puta.⁴⁰ U nas je uobičajeno da se uoči Božića i Uskrsa po dekanatima obavljaju solidarno cjelodnevna ispovijedanja s većim brojem svećenika. Šansa se pružila obnovljenim Redom pokore da se kroz pokornička bogoslužja evangeliziraju vjernici. To se na žalost događa vrlo rijetko.

Kakvo je stanje u našoj liturgiji obrađuje se drugim izlaganjem. Osobno nam se čini da je u nas nužno sustavno istraživanje o liturgiji, tekstovima, propovijedanju i oblicima slavljenja. Isto tako potrebna je trajna izgradnja svih službi vezanih uz liturgiju.⁴¹

Isto tako nužan je ozbiljniji zahvat prema svjesnom i dinamičnom formiranju i dobrom funkcioniranju crkvenih zajednica. U nas je još uvijek vrlo naglašen centralistički pastoral u svećeničkom soliranju. Veoma su rijetki pastoralni timovi koji bi planirali i zajednički ostvarivali određene programe. Pogotovo je naglašen nedostatak struktura sudjelovanja i suodgovornosti kao što su župna pastoralna vijeća i župna ekonomska vijeća. Iz svega naslućujemo da se vjeru učilo, ali sakramentalni znakovi kao da ne obvezuju na osobnom, crkvenom i društvenom planu.

Kao evangelizacijska podloga u župama je dragocjena prisutnost i zauzetost grupa pokreta i skupina, koje senzibiliziraju za onaj vidik koji smatraju svojim poslanjem. Isto tako je dokazano da je dio sadašnjih doista aktivnih vjernika sa-zrijevao i formirao se upravo kroz određene crkvene pokrete. Čini se ipak da je u nas Crkva još uvijek vrlo monolitna i nema nužnog pluralizma različitosti što bi unosilo dinamičnost i unutar crkvenih zajednica i njihove prisutnosti u društvu i za društvo. To je zadatak utjelovljenog kršćanstva i utjelovljenog pastoralala.

5. Temeljni preduvjet nove evangelizacije: pastoral crkvenih zvanja i službi

U svim poletnim planovima i vizijama budućnosti, nužno se nameće pitanje tko to treba i može ostvariti. U našem promišljanju uvjerenja smo da treba poći od postojećih crkvenih djelatnika, prvenstveno svećenika, i uspostaviti njihovu integralnu obnovu. Što bi značila takva obnova? Radi se o uspostavi višemjesečne, (npr. 3-4), cjelovite psihofizičke, teološke i duhovne obnove svakog pojedinoga. Dobili bismo osvježene i poletne djelatnike, zdravo opuštene i radosne kršćane. Oni tada mogu biti poželjni i privlačni, jer tko ide u kršćanstvo koje mu

⁴⁰ Usp. ČRPIĆ, KUŠAR, Cit. dj., 519.

⁴¹ Nije pitanje da li je današnji čovjek liturgijski sposoban, već je pitanje da li je Crkva liturgijski sposobna, jer rječnik i geste te način često ne govori ni vjerniku ni poluvjerniku, da bi mogli osjetiti »Bog je među nama«. Usp. HOLLENWEGER, J., Walter, *Relevante Liturgie*, u: *Diakonia* 30(1999)2, 88-92, ovo 88.

ne daje unutarnji mir i opću harmoniju osobnosti. Svaka biskupija bi trebala imati 2–3 svećenika i druga stručnjaka, koji bi sami prije prošli i proživjeli takav program i onda ga sami vodili. Svakoj biskupiji treba barem dvije godine da bi se obuhvatilo postojeće svećenike.⁴²

Drugi neizostavni preduvjet nove evangelizacije na dužu stazu jest stvaranje infrastrukture crkvenih zvanja i službi, kako profesionalnih tako volontera.⁴³

Ovdje se usuđujemo spomenuti aktualnu formaciju u velikim sjemeništim. Ne misli se ni na jedno određeno, ali svima nam je poznato nezadovoljstvo s rezultatima te formacije. Očito je da privilegirani načini života u sjemeništim ne djeluju najpozitivnije. Uostalom i u svijetu su se već davno prije sučelili s takvim pojavama. Skromnost, stega i zahtjevnost nisu više dimenzije koje bismo baš primijetili u odlikama osobnosti svećeničkih kandidata.

Istovremeno na našim učilištima treba daleko ozbiljnije pristupiti duhovnoj formaciji studentica i studenata, koji nisu svećenički ili redovnički kandidati/ce. Također bismo se morali zauzeti da se i njima omoguće približni uvjeti studija kao i svećeničkim kandidatima.

Treći element ovog segmenta jest razvijanje sustava trajne duhovno-pastoralne izgradnje svih crkvenih djelatnika s točno razrađenim profilima s obzirom na sadržaje i vremenske razmake.

Zaključak

Naša Crkva, da bi odgovorila na svoje zadaće, treba pred sobom imati ideal i ciljeve koje joj je Isus dao. Uvijek postoji raskorak između onoga što netko jest i kakav bi trebao biti. Tako je i u Crkvi. Ona je, naime, uvijek i na putu, tj. u neprestanom kretanju prihvaćanja budućih članova i procesa sazrijevanja zajedno s elementima slabosti njenih članova.

Očito je da je naša Crkva, nakon polustoljetnog perioda specifičnih uvjeta djelovanja, potrebna temeljite nove evangelizacije da bi se svjesnije i sigurnije

⁴² Usp. ARAČIĆ, Pero, Prezbyter pred izazovima posebnih vidova pastoralnog djelovanja, *Diacoventia*, teološki prilozi, 7(1999)1, 43-62, ovo 57-59.; BALOBAN, Josip, Crkvena zvanja u novim društvenim prilikama, *Svesci* 78-81(1993) 229-251.; ARAČIĆ, Pero, Svećenik u Božjem narodu, *BS* 58(1988)4, 132-142; Kao ilustraciju o stanju profila svećenika u očima naših ljudi govore i slijedeći podaci: Svećenike bi trebalo pitati za savjet u svim važnijim stvarima, uopće ne 21,4% i uglavnom se ne slaže 21%, što pokazuje da 42,4% uopće svećenika ne želi kao sugovornika, dok se ne može opredjeliti čak 27,8%, što ukupno znači gotovo 70%. Potpuno se slažu 10,9% i uglavnom da 18,4%, što je svega 30-tak posto (Usp. VALKOVIĆ, cit. dj. 494, pitanje br. 11.

⁴³ Usp. KUJAVEC Krunoslava, Danas moramo znati što nam treba sutra. Izvješće sa susreta župnika i laika studenata teologije, u *VDSB* 123(1995)4, 217-224; ARAČIĆ, Pero. Duhovna zvanja i službe u našoj Crkvi, *BS* 68(1997)2-3, 327-357, ovo 347-350.

uputila putem sazrijevanja a time odgovorila na zadatke prema društvu u kojem živi i pružila mu evangelizaciju. No, evangelizacija počinje upravo svjedočenjem stilom života i djelima služenja. Zato bi i pastoralno djelovanje u nas u svoje procese moralo daleko više unijeti naglasak činjenja vjere, a ne samo učenja. Ili, jednostavno čineći učiti. Na poseban način nova evangelizacija treba zahvatiti sve djelatnike Crkve, jer današnji čovjek traži vjerodostojne svjedoke. U ovom kontekstu i postojeće brojne grupe i pokreti mogu već sada biti bazične zajednice u okviru župa za prihvaćanje i praćenje početnika u vjeri.

Summary

PASTORAL VISIONS AND PASTORAL ORIENTATION

The article is divided into three parts. The first part deals with notions of visions, pastoral forecasts of the future through pastoral futurology with a presentiment as to the social situation in the future and ecclesiastical practice in it, and by which criteria it should be evaluated. This means that every ecclesiastical activity should be aware of its objectives, but also of its inherited and current practice, its subject matter, goals and motives.

The second part aims at giving an outline of the religious situation in Croatia on the basis of simultaneously conducted surveys »Religion and Morality in Croatia« and »Religion in the Transitional Countries of Eastern and Central Europe«. Some of the results were published for the first time in Croatia and they correspond with the evaluation that traditional believers with serious deficiencies as to religious activities and faith prevail in Croatia. It is very significant that there is a split between religion as knowledge and as a criterion of living in all segments of society including politics. It should be noted that 54.7% (26% in general, 28.7 partly) of those born after 1971 have very partial catechization. Nevertheless, the Church continues to be very much sought-after for ceremonies and sacraments at important moments of people's lives. This is its pastoral opportunity.

*The third part deals with pastoral orientation. The fundamental orientation is new evangelization. The notion and subject matter of the evangelization has been dealt with on the basis of the document *Evangelii nuntiandi*. Priority should be given to the evangelization of adults, especially because of the already mentioned deficiencies. It is of the utmost importance to form an integral pastoral of marriage and family for adults. It is necessary to personalize the pastoral. This could be made possible, among other things, by restructuring parishes into numerous basic communities. Of course, in order for this to happen a significant change is required among the present pastoral practitioners, who should be offered the opportunity to achieve an integral restoration of*

the psychophysiological, theological, spiritual and pastoral. At the same time, it seems necessary to outline a project of services for our Church here and now for tomorrow.

Key words: new evangelization, religious situation, personalized, pastoral, integral restoration of pastoral practitioners, pastoral futurology.